

BIBLIOGRAFIE

Andrei Eșanu*, Valentina Eșanu**

MOȘTENIREA CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ ÎN ARIA DE INTERESE A SLAVISTULUI BASARABEAN POLIHRONIE SÂRCU (1855-1905)

The article attempts to prove that, besides the numerous studies about the South Slavic history of culture and literature, Polychronie Sârcu paid a special attention towards the spiritual legacy of the Romanian Bessarabians and particularly towards the history of the Căpriana Monastery, where he received his primary schooling. His works on the history of Russian-Romanian cultural relations, the role of Romanians as a link between the Orthodox peoples of the Balkans and the Eastern Slavic world were highly appreciated. He presented this role of Romanian culture in a special course at the Faculty of History and Philology of St. Petersburg University. Simultaneously with the study of the old Bulgarian literature, he also paid attention to the Romanian medieval manuscript heritage. Some of these codices and documents were published by P. Sârcu or included in his collection of manuscripts. The materials he accumulated in the Romanian lands are described in the present article. Such scientific interests fully justify the opinion of the authors, who equally appreciate Polihronie Sârcu not only as a Slavist, but also as a Romanian scholar.

Keywords: Căpriana monastery, Romanian manuscripts, Romanian Slavists, medieval cultural relationships, Slavic language, Theological Seminary in Chisinau.

Cu toate că după anexarea Basarabiei la Rusia în 1812 populația provinciei a fost ținută departe de cultura cărții, de instruire prin școli înalte, totuși, pe parcursul sec. XIX - încep. sec. XX provincia românească situată la Est de Prut a lansat un șir de importante personalități între care scriitori, juriști, filologi, istorici ș.a. Una dintre acestea a fost Polihronie Sârcu care a devenit cunoscut în cercurile academice și universitare ruse în ultimul sfert al sec. XIX, mai ales prin lucrările sale în domeniul istoriei și culturii scrise ale slavilor de sud, ale bulgarilor și sârbilor, în special. Dacă în mediul științei filologice ruse și bulgare el rămâne până astăzi desul de cunoscut, în cercurile academice românești de specialitate până în prezent opera sa este nevalorificată și nediseminată. Trebuie să remarcăm că încă în 1942

---

* Acad. Andrei Eșanu, consultant științific la Institutul de Istorie.

** Valentina Eșanu, doctor în istorie, cercetător științific coordonator la Institutul de Istorie.

<https://doi.org/10.58187/rim.131-132.08>

Polihronie Sârcu (1855-1905)

i-a fost întocmită o bibliografie la București¹, iar la Chișinău în anul 1967 s-a elaborat o biografie cu o anexă bibliografică², eforturi care nu au fost continuate. Drept urmare, în studiul nostru ne propunem să revenim la această remarcabilă figură a științei basarabene, să arătăm mediul cultural spiritual de la Mănăstirea Căpriană, în care a studiat inițial adolescentul Polihronie, și să aducem în actualitate contribuția sa la cercetarea moștenirii cultural-spirituale a românilor, celor basarabeni în particular, or tocmai aceste aspecte au rămas în afara atenției cercetătorilor de pe ambele maluri ale Prutului.

Conform biografiilor săi, Polihronie Sârcu s-a născut la 30 iulie 1855 în satul Strășeni, situat la cc. 30 km de Chișinău, într-o familie numeroasă, a unor țărani români sărmani, în care a însușit graiul moldovenesc din partea locului. După ce a încheiat studiile la școala de 2 clase în satul natal, din cauza unor deficiențe fizice (șchiopăta de un picior), dar și din cauza atitudinii neprietenoase a mamei vitrege, el a fost nevoit încă de la vârsta de 8-10 ani să pribegească, găsind refugiu la mănăstirea Căpriană³ din apropiere. Fiind un copil cu deosebite calități intelectuale, Polihronie a fost observat de monahii care se ocupau de instruirea copiilor și adolescenților bulgari, or pe atunci lăcașul sfânt din centrul Basarabiei era închinat mănăstirii bulgare Zograf de la Muntele Athos. Drept urmare, Căpriană era diriguată de călugări athoniți. Pe atunci stareț al mănăstirii basarabene era un călugăr destul de instruit, numit Cozma (Kuțaru) de Zograf (1860-1882)⁴. Pe timpul stăreției sale, chiar pe când se afla acolo adolescentul Polihronie, bogata mănăstire Căpriană trecea printr-o perioadă de mari prefaceri (construite o biserică nouă, o impunătoare casă a stăreției, alte clădiri, împrejmuată incinta mănăstirii cu un zid de cărămidă, aduse de la Athos și instalate în catapeteasmă noi icoane, instalate clopote în vechea biserică *Sf. Adormire ... ș.a.*) și o efervescentă viață cultural-spirituală (activa școala

¹ Bogdan Damian P., *Basarabeantul P. Sârcu și contribuția lui la cultura românească veche*, în „Arhiva Românească”, t. VIII, București, 1942, p.99-151.

² Матковски Александрина, *Полихроние Сырку. Скицэ библиографикэ*. Кишинэу, 1967. Ediția a fost reluată în Bulgaria: Матковски А., *Полихроний и Сырку, Александр Яцимирский. Биобиблиографии*, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2013, с. 4-40.

³ Матковски Александрина, *Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. Библиографии*, Университетско издателство «Св.св. Кирил и Методий», Велико Търново, 2013, с. 6.

⁴ *Mănăstirea Căpriană cu Schitul Condrița (secolul al XV-lea – începutul secolului al XXI-lea). Studii, documente și materiale*, Coord. A. Eșanu și Gh. Postică. Autorii volumului: A. Eșanu, Gh. Postică, V. Eșanu, S. Ciocanu, V. Pelin, N. Fuștei, I. Negrei, Chișinău, Cartdidact, 2019, p. 73-74.

mănăstirească, biblioteca se completa cu numeroase cărți ș.a.). Anume în această perioadă tânărul Polihronie însușește limbile bulgară, sârbă, greacă și slavonă, își perfecționează cunoașterea limbii ruse, avându-i drept mentori pe monahii bulgari și greci, între care și ieromonahul Climent, care avea în grija sa cărțile mănăstirii. Despre nivelul de instruire la această școală mănăstirească ne vorbește și faptul că în anii '70 ai sec. al XIX trei dintre absolvenții ei, ce-i drept după absolvirea Seminarului Teologic din Chișinău și a altor școli duhovnicești rusești, au ajuns episcopi în teritoriile Sud-Slave aflate sub stăpânire otomană, fiind vorba de Natanail, episcop de Ohrida, Partenie - de Niș și Eustratie – de Pelagonia⁵.

Tot pe atunci, el este atras de fascinația vechilor tipărituri și codice slavone, copiate fie în Moldova, fie la Athos, păstrate în biblioteca mănăstirii. Dintr-o publicație a sa de mai târziu⁶, aflăm că Polihronie a manifestat interes față de istoria Căprianiei, unde în clisiarnița lăcașului a descoperit o serie de documente vechi, între care originalele celui din 7 mai 1470 de la Ștefan cel Mare și cel de închinare Zografului din 30 ianuarie 1698 de la Antioh Cantemir. Din aceeași publicație ne convingem că el a cercetat și celebrul *Evangheliar* dăruit mănăstirii Căpriania de Petru Rareș voievod și de Elena Doamna în 1545, aducând și însemnarea de danie a acestora, ce-i drept după un studiu publicat de unul din istoricii ruși la Odessa. Atât actele menționate, cât și *Evangheliarul* erau întocmite în limba slavonă, de pe care tânărul ucenic a învățat a le citi și a le înțelege. Mai târziu, în 1879, precum arată tânărul savant, la întoarcerea din călătoria din Sud-Estul Europei trece pe la Căpriania, unde același stareț Cozma de Zograf i-a arătat vechiul hrisov din 7 mai 1470 de la Ștefan cel Mare, pe care l-a copiat, l-a descris și tălmăcit în limba română, iar ulterior, cu ocazia publicării actului vine cu ample comentarii, prin care face dovada unei bune cunoașteri a vechii istorii a mănăstirii. Într-un format mai larg, savantul basarabean a conturat istoria acestei mănăstiri în altă lucrare⁷, în care scoate în evidență rolul lăcașelor monastice moldave, adevărate centre de cultură și instruire din secolele XV-XVI nu numai pentru Principatele Române, ci și pentru întreaga Rusie de Vest și de Sud-Vest, unde Ortodoxia s-a aflat într-o poziție dificilă din cauza presiunii continue a Bisericii Catolice și a curentelor reformiste din Vestul Europei. Folosind, material istoric concret, Polihronie Sârcu susține că, în această perioadă, mulți tineri din Sud-Vestul Rusiei veneau să studieze în mănăstirile moldovene, inclusiv și Capriana, unde nu rare ori erau tunși în monahism sau hirotoniți preoți. În același eseu, cercetătorul i-a în dezbatere problema strânselor legăturilor culturale și ecleziastice ruso-române, o atenție deosebită acordându-i-se misiunii diaconului rus Isaia la Moscova, care anterior fusese călugărit pe la mijlocul secolului al XVI-lea la Capriana de cunoscutul stareț Eftimie⁸.

⁵ *Ibidem*, p. 87.

⁶ Sârcu P., *Un uric inedit de la Ștefan cel Mare*, în „Revistă pentru istorie, arheologie și filologie”, vol. VII, Fasc. I, București, 1893, p. 377-383.

⁷ Сырку П.А., *Из истории сношений русских с румынами*, СПб., 1896.

⁸ *Ibidem*, p. 3-5.

Printre altele, vom arăta că dacă pe la 1879 cele două originale în limba slavonă (7 mai 1470 și 30 ianuarie 1698) și *Evangheliarul* lui Petru Rareș se mai păstrau la Căpriană, apoi astăzi aceste valoroase relicve sunt pierdute. Dacă conținutul primului document (7 mai 1470) se cunoaște datorită publicării de Polihronie Sârcu⁹, apoi al doilea act (30 ianuarie 1698) a ajuns pe căi necunoscute în colecția „P.I. Sevastianov” din Secția de manuscrise a Bibliotecii de Stat a Rusiei din Moscova¹⁰, pe când codicelui mai sus arătat i s-a pierdut urma.

Rezultatele deosebite la învățătură ale harnicului ucenic Polihronie au fost remarcate de monahii athoniți de la Căpriană, care au găsit de cuviință să-l recomande și să-l susțină material pentru a-și continua studiile la Seminarul Teologic din Chișinău, pe care l-a absolvit în 1874 cu rezultate excelente¹¹.

În toamna aceluiași an Polihronie Sârcu se înscrie la Universitatea din Odesa, iar ceva mai târziu depune cerere și este înscris la 5 octombrie 1874 la studii la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității imperiale din Petersburg. În urbea de pe Neva, tânărul basarabean este atras în tumultul vieții științifice de la Facultate, or pe atunci aici își desfășurau activitatea renumiți istorici și filologi slaviști ruși. Aceștia le-a atras atenția aptitudinile sale intelectuale și dragostea de muncă și, apreciindu-i vocația pentru știință, l-au orientat pe tânărul student spre activitatea științifică. Surmontând multe lipsuri materiale (or, Mănăstirea Căpriană cu începere din 1873 a fost lipsită de imensele sale proprietăți și nu mai putea să-l susțină), datorită insistenței și calităților sale deosebite Polihronie Sârcu absolveste în 1878 Universitatea cu medalia de aur pentru excelența sa teză de licență „Istoria creștinismului în Bulgaria până la cneazul Boris și creștinarea poporului bulgar” (*История христианства в Болгарии до князя Бориса и крещение болгарского народа*) (rămasă în manuscris)¹². Tema acestei lucrări nu a fost aleasă întâmplător, căci încă din școala mănăstirească de la Căpriană, el acumulasе importante cunoștințe în domeniul istoriei, limbii și culturii bulgare. De altfel, problema moștenirii cultural-spirituale ale poporului bulgar a devenit una din principalele probleme în aria de interese științifice ale lui Polihronie Sârcu, pentru mulți ani înainte.

După absolvirea Facultății de Istorie și Filologie, a fost încadrat la Universitatea din Petersburg, pentru a preda la catedra de slavistică. În anii 1878-1879, pentru a-și îmbogăți cunoștințele de profil, este trimis într-o delegație științifică de durată la Constantinopol, Athon, Bulgaria, Macedonia și România. Informațiile și cunoștințele acumulate pe teren au fost formulate într-o serie de dări de seamă

⁹ Sârcu Polihronie, *Un uric inedit de la Ștefan cel Mare*, în „Revistă pentru istorie, arheologie și filologie”, București, vol. VII, Fasc. I, București, 1893, p. 377-383. Ulterior documentul a fost reluat în mai multe ediții românești inclusiv *Documenta Romaniae Historica*, vol. II (1449-1486), Ed. de L. Șimanschi ș.a. București, 1976, p.245-246, doc. 165.

¹⁰ Biblioteca de Stat a Rusiei, Moscova, Secția manuscrise, *Colecția P.I. Sevastianov*, d. 1484, fila 5.

¹¹ Матковски Александрин, *Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. биобиблиографии*, Университетско издателство «Св.св. Кирил и Методий», Велико Търново, 2013, с. 7.

¹² Лавров П.А., *Научная деятельность П.А. Сырку*, в „Журнал Министерства Народного Просвещения”, Санкт-Петербург, 1906, февраль, с. 62. (În continuare ЖМНП).

prezentate la Societatea filologică de pe lângă Facultatea de Istorie și Filologie a Universității, societăților de Arheologie și Etnografie și celei Geografice – toate din Sankt-Petersburg. În baza materialelor acumulate și a impresiilor de călătorie în străinătate Polihronie Sârcu a pregătit o serie de studii și cercetări cu privire la vechea cultură a popoarelor sud-slave. Din rapoartele prezentate se desprinde clar faptul că tânărul slavist a manifestat un viu interes față de vechile documente și manuscrise identificate în diverse centre ecleziastice și publice. Călătoriile de documentare s-au soldat de asemenea cu acumulări de codice medievale, care au pus începuturile interesantei sale colecții de manuscrise, încât către sfârșitul vieții acestea numărau 84 de unități, inclusiv 19 pergamente bulgare și sârbești din sec. XIII-XV¹³ (colecția azi se păstrează în Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg)¹⁴.

În paralel, studiază mai multe colecții de manuscrise medievale din Biblioteca Academiei de Științe din Petersburg, obținând în 1883 și postul de ajutor de bibliotecar la aceiași instituție. La 6 noiembrie 1882 susține teza de magistrul în filologia slavă „Povestire bizantină despre uciderea împăratului Nicefor Focas după o veche versiune bulgară” (*Византийская повесть об убиении императора Никифора Фоки в старинном болгарском пересказе*). Lucrarea a văzut lumina tiparului cu aceeași denumire și în scurtă vreme a avut ecouri favorabile în presa științifică de atunci¹⁵. Această lucrare ca și altele de mai târziu apărute la Cankt-Petersburg au ajuns în epocă și în Basarabia, fiind atestate în Biblioteca Mănăstirii Noul Neamț¹⁶, precum și în Biblioteca gubernială (ulterior, Biblioteca Națională a Republicii Moldova), unde pot fi consultate și astăzi.

În 1887 Universitatea din Petersburg îl trimite din nou într-o călătorie de studii în Sudul Dunării (Constantinopol, Athon, Mecedonia, Serbia, Bosnia, Dalmația), zăbovind mai mult timp în Bulgaria, unde continuă să studieze moștenirea cultural-spirituală a Patriarhului Eftimie de Târnovo, important cărturar bulgar din sec. al XIV-lea. Drept urmare, în scurtă vreme a reușit să elaboreze un valoros tratat „Cu privire la istoria corectării cărților în Bulgaria în sec. XIV. *Partea I: Vremurile și viața Patriarhului Eftimie de Târnovo*”; „*Partea II: Scrierile liturgice ale Patriar-*

¹³ Ильинский Г.А., *Пергаменные рукописи П.А. Сырку*, в „Русский филологический вестник”, 1908, том 59, с. 350-363. *Пергаменные рукописи Библиотеки Академии Наук СССР. Описание русских и славянских рукописей XI-XVI веков*. Состав. Н.Ю. Бубнов и др., Ленинград, 1976.

¹⁴ *Описание рукописного отделения Библиотеки Императорской Академии Наук*, I, Рукописи, том 1 (I. „Книги священного писания и II. Книги богослужбных”). Состав. В.И. Срезневский, Ф.И. Покровский, С.-Петербург, 1910. *Ibidem*, I, „Рукописи”, том 2 (III. „Творения отцов и учителей церкви”, IV. „Богословие догматическое и полемическое” и V. „Богословие учительное”), Петроград, 1915.

¹⁵ *История светских сказаний, повестей и сказок в старинной болгарской литературе*, 1883. А.Н. Веселовский, *Болгарские повести Букурештского сборника*, в „ЖМНП”, ч. 231, январь, 1884, с. 76-90.

¹⁶ Cereteu Igor, *Valori cărturărești din Biblioteca Mănăstirii Noul Neamț (tipărituri din sec. XVI-XX)*, Chișinău, 2021, p. 655.

hului Eftimie de Târnovo¹⁷, tratat care, fiind publicat, a fost înalt apreciat în mediul slaviștilor ruși și bulgari. Pentru această lucrare o comisie, având în componență pe academicienii ruși A. N. Veselovschii, A. A. Şahmatov și A. N. Pânin, i-a decernat în 1899 marele premiu „M. V. Lomonosov” al Academiei Imperiale de Ştiințe a Rusiei. În același an, a susținut teza de doctor în filologie slavă, referenți fiindu-i cunoscuții profesori slaviști V. I. Lamanschii și A.I. Sobolevschii. În paralel, publică mai multe studii și recenzii în reviste de specialitate din Rusia și din străinătate¹⁸.

În anii 1895-1896 Polihronie Sârcu efectuează investigații în Muzeul ceh și în colecția rămasă de la slavistul slovac Pavel Jozef Šafárik (1795-1861) din Praga¹⁹, bibliotecile din Poznan și Berlin²⁰, apoi și cele din Londra și Oxford²¹ unde continuă cercetările sale în materie de manuscrise sud-slave și românești (la aceste din urmă ne vom opri aparte mai jos). Colecția de manuscrise slave din Muzeul britanic din Londra²² au fost descrise cu deosebită minuțiozitate și acribie științifică, dar acestea au rămas un timp în manuscris, fiind publicate post-mortem de prietenul și colegul său A.I. Iațimirskii, de asemenea originar din Basarabia, care, apreciind înalt profesionalismul lui Sârcu, adaugă un valoros studiu istoriografic cu privire la această colecție londoneză²³. În paralel, slavistul Sârcu a acordat o mare atenție cercetării graiurilor sud-slave, publicând, de asemenea, o serie de studii²⁴.

Încă de timpuriu, fiind conștient de obârșia sa românească, Polihronie a acordat atenție de-a lungul activității sale și studierii moștenirii cultural-spirituale a românilor. Trebuie de subliniat faptul că debutul său în cercetare, care datează din timpul studiilor sale la Seminarul Teologic din Chișinău, este dedicat obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou ale moldovenilor basarabeni²⁵. Deși au fost publicate mai târziu,

¹⁷ Сырку П., *К истории исправления книг в Болгарии в XIV в.* Ч.1 *Время и жизнь Патриарха Евфимия Терновского*, СПб., 1898. Сырку, *К истории исправления книг в Болгарии в XIV в.* Ч.2 *Литургические труды Патриарха Евфимия Терновского*, СПб., 1890.

¹⁸ Vezi bibliografia întocmită de Александрина Матковски, *Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. Биобиблиографии*. Университетско издателство «Св.св. Кирил и Методий», Велико Търново, 2013, с. 21-40.

¹⁹ Сырку П.А., *Рукописные приложные отрывки в собрании Шафарика*, в „Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук”, 1896, том 1, кн. 1, с. 81-92; кн. 2, с. 258-265. În continuare Известия ОРЯСИАН.

²⁰ Матковски Александрина, *Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. Биобиблиографии*. Университетско издателство «Св.св. Кирил и Методий», Велико Търново, 2013, с. 14.

²¹ Сырку П.А., *Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде*, в „Известия ОРЯСИАН”, 1902, том VII, кн.4, с. 325-345. *Idem*, *Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде*, в „Известия ОРЯСИАН”, 1907, том XII, кн.4, с. 87-140.

²² *Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне: Посмертный труд П. Сырку, изданный под наблюдением и с предисловием А.И. Яцимирского*, в „Сборник Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук”, 1908, том 84, № 4, с. 1-86. În continuare Сборник ОРЯСИАН.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Syrku P., *De la phonologie bulgare. Dialecte macédonien*, dans „Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique” par Ofeikoff, Philipoli, 1888, p. 237-310.

²⁵ Сырку П.А., *Святые обычаи и песни у бессарабских молдаван на Рождество и Новый Год*, в „Кишиневские епархиальные Ведомости”, 1874, № 5, с. 207-221.

unele lucrări dedicate obiceiurilor și ritualurilor de înmormântare ale românilor basarabeni, de asemenea, au fost elaborate în primă tinerețe a istoricului nostru²⁶.

În timpul primei sale delegații de cercetare în sud-estul Europei (1879), Sârcu s-a oprit la București, unde a făcut cunoștință cu Bogdan Petriceicu Hașdeu, pe atunci director a Arhivelor Statului, acesta, la fel român de obârșie basarabeană, l-a găzduit și l-a ajutat să facă cunoștință cu manuscrisele slave păstrate acolo²⁷. Pe parcursul aceleiași călătorii atenția cărturarului nostru a fost îndreptată și asupra unor grupuri de etnici ruși stabilite de o anumită vreme pe teritoriul României. Primele impresii de pe urma acestei călătorii le expune într-o serie de studii dedicate sectanților ruși din România, inclusiv staroverilor, molocanilor ș.a.²⁸, precum și călătoriilor savanților români pe meleagurile populate de slavi²⁹.

În 1884 lui Polihronie Sârcu i se acceptă prezentarea unui curs de limbă și literatură română la Facultatea de Istorie și Filologie, ceea ce însemna de fapt, redeschiderea catedrei de romanistică la Universitatea din Petersburg. Or, o primă asemenea catedră, numită pe atunci „de limbă valaho-moldovenească” a fost inițiată de Iacob Hâncu (Ghincukov), care a activat la aceeași instituție de învățământ între anii 1839-1858. Hâncu a alcătuit în acest scop „un manual³⁰ și o crestomație³¹ cu texte din cea mai avansată literatură română din epocă³²”. Polihronie Sârcu își începe cursul la 12 ianuarie 1884 printr-o prelegere dedicată importanței românisticii pentru știința filologică și istorică slavă. Din întregul curs ținut timp de câțiva ani Sârcu a reușit să publice integral doar prima prelegere³³. Din această

²⁶ Сырку П.А., *Из быта бессарабских румын. Народный календарь румынского населения в Бессарабии. С предисловием А.И. Яцимирского*, в „Живая старина”. Периодическое издание Отделения Этнографии Императорского Русского географического общества, вып. 1-2, СПб., 1913, с. 147-180. *Идет, Погребальные обычаи и обряды румын Бессарабии*, в „Живая старина”, вып. 3-4, СПб., 1913, с. 363-370.

²⁷ Сырку П.А., *Отрывок малорусского простонародного лечебного травника и два заговора. По рукописи начале XVII в., хранящейся в Румынском государственном архиве в Бухаресте*, в „Филологические записки”, Воронеж, вып. 1, 1883, с. 2-12.

²⁸ Сырку П.А., *Русские мистические секты в Румынии. 1. Сковны. 2. Молокане*, в „Христианское чтение”, январь-февраль, 1879, с. 32-68. *Идет, Наши раскольники в Румынии и отношение к ним румынского правительства*, в „Христианское чтение”, май-июль, 1878, с. 663-705, ноябрь-декабрь, 1880, с. 435-452.

²⁹ Сырку П.А., *Путешествие румынских ученых по славянским землям*, в „ЖМНП”, 1880, ч. 210, август, с. 44-60; ч. 211, сентябрь, с. 1-21; ч. 212, октябрь, с. 69-85.

³⁰ Гинкулов Яков, *Начертание правил валахо-молдавской грамматики*, СПб., 1840, 376 с.

³¹ Гинкулов Яков, *Собрание сочинений и переводов, в прозе и стихах, для упражнения в валахо-молдавском языке, с присовокуплением словаря и собрания славянских первообразных слов, употребляемых в языке валахо-молдавском*, Спб., 1840, la care e anexat un dicționar de cuvinte de origine slavă în limba română (Ion Jarcuțchi, *Iacob Hâncu (Ghinculov)*), în „Comisia gubernială științifică a arhivelor din Basarabia (sfârșitul sec. XIX- începutul sec. XX)”, Chișinău, 2011, p. 124).

³² Danilov Maria, *Contribuții basarabene la cercetarea limbii române în contextul culturii slave (secolul al XIX-lea)*, în „Enciclopedia. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice”, Chișinău, 2012, nr. 2 (3), p. 29-36.

³³ Сырку П.А., *О изучении румыноведения для славянской науки*, в „ЖМНП”, 1884, январь, с. 234-247.

prelegere vom desprinde că el considera că românii locuiesc în Regatul României, Transilvania, Bucovina și Basarabia, precum și în teritoriul din stânga Nistrului, iar la sud de Dunăre – în Macedonia și Thesalia. Subliniind rolul românilor în istoria universală, el arată că Principatele Dunărene au jucat pentru lumea slavă același rol ca și anterior Italia pentru bizantini și greci, și că românii au devenit în secolele XV-XVII un centru al legăturilor ecleziastice, culturale și literare dintre est-slavi și greci. Cât privește limba română, el considera că aceasta s-a format în baza a trei elemente etnografice: tracic, roman și slav. Din istoria literaturii române el scoate în evidență drept deosebit de valoroase cronicile din sec. XV-XVII, în special cele moldave cu care „se pot mândri toți românii”³⁴, iar dintre marile personalități ale culturii românești îi remarcă pe mitropoliții Varlaam, Dosoftei, Iacob Stamati și episcopul Filaret Scriban. După toate aparențele, după închiderea acestui curs Polihronie Sârcu a spicuit din prelegerile sale și a publicat mai târziu mai multe materiale dedicate relațiilor dintre români și slavi, acordând atenție mai ales raporturilor culturale, ecleziastice și lingvistice³⁵.

Dintre contemporanii săi, mari personalități ale culturii române el îi evidențiază pe B.P. Hașdeu, A. Odobescu, A. D. Xenopol, prin activitatea cărora se formează o nouă direcție orientată spre eliberarea gândirii românești din brațele slavonismului și apropierea de apusul latin³⁶. În timpul concediilor de vară a efectuat călătorii în teritoriile locuite de români. La Cernăuți studiază colecția de *Evanghelii* de limbă slavă din sec. XII-XVI, iar la Suceava cercetează și copie cărțile domnești de la Alexandru Iliăș din 1633 și alte două cărți domnești de la Vasile Lupu din 1636 și, respectiv, din 1639. În 1879, înainte de a ajunge la București, se oprește la Sibiu și Brașov, unde cercetează o serie de documente în limba slavă descoperite în arhivele din Brașov, Sibiu și Muzeul Brukenthal din partea locului, fiind vorba de corespondența dintre domnii valahi cu magistraturele acestor orașe, în total, 28 de acte din secolele XV-XVII³⁷. Un amplu studiu înnobit cu texte și ilustrații Sârcu îl dedică *Octoihului* din a doua jumătate a sec. XIII-lea din Caransebeș³⁸. Aceste din urmă lucrări au fost publicate post-mortem de A.I. Iațimirskii. Totodată, precum constata cercetătoarea chișinăuiană Alexandrina Matcovschi, A.I. Iațimirskii „nu s-a limitat doar la o simplă redactare a manuscriselor lui [Polihronie Sârcu – n.n.]

³⁴ Danilov Maria, *Contribuții basarabene la cercetarea limbii române în contextul culturii slave (secolul al XIX-lea)*, în „Enciclopedica. Revistă de istorie a științei și studii enciclopedice”, Chișinău, 2012, nr. 2 (3), p. 34.

³⁵ Сырку П.А., *Остатки славянской литературы в Молдавии. (I. Визити, Note dintr-o excursiune în Moldova)*, в „ЖМНП”, ч. 220, апрель, 1882, с. 300305; *Idem*, *Славянско-румынские отрывки. Румынский «сфарог» и славянский «Сварог»*, в „ЖМНП”, ч. 251, май, 1887, с. 1–17; *Idem*, *Из истории сношений русских с румынам*, в „Известия ОРЯСИАН”, том. I, кн. 3, 1896, с. 495–542.

³⁶ *Ibidem*, p. 34.

³⁷ Сырку П.А., *Из переписки румынских воевод с Сибинским и Брашовским магистратами*, в „Сборник ОРЯСИАН”, т. LXXXII, СПб., 1906., с. 1-35.

³⁸ Сырку П.А., *Карансебешский Октоих второй половины XIII века*, в „Сборник ОРЯСИАН”, т. LXXXII, №1, СПб., 1906, с.V-XIII и 1-60.

ci a tins, ca acolo unde trebuia să completeze, să dezvolte și să finalizeze ideile nedezvăluite până la capăt ale colegului său decedat. Datorită acestor intervenții deosebit de reușite, au văzut lumina tiparului multe din studiile nefinalizate ale lui Polihronie Sârcu”, iar „altele dintre acestea au fost înzestrate cu introduceri”³⁹.

În primăvara anului 1897, cercetând colecțiile de limbă slavă din British Museum, a identificat un codice, fiind vorba de o *Evanghelie* din anul 1574⁴⁰ – după A. I. Iațimirski ar fi o copie de pe tipăritura diaconului Coresi și diacului Tudor din 1560-1561. Aceasta conține 276 file scrise cu cerneluri negru, roșu, verde și aurie, iar la sfârșit are o amplă însemnare în limba slavonă a copistului, Radul grămăticul, fiul lui Drăghici din Mănăcești, pe care Polihronie Sârcu o reproduce integral în studiul său⁴¹. Trebuie de subliniat faptul că descrierea manuscriselor de Polihronie Sârcu este deosebit de minuțioasă și, în același timp, una din primele realizate în literatura de specialitate. Printre manuscrisele din aceeași colecție savantul nostru atrage atenția asupra *Evangheliei* din 1356, copiate pe pergament (275 file cu miniaturi) la comanda țarului Bulgariei Ioan Alexandr (1331-1371). Pe ultima filă curată a *Evangheliei* a găsit o însemnare nedată în limba română: „*Scris-am eu Gavriil ierodiacon vlădicii din Țara Românească, când aicea la ageie (sic!) Pavel (să fie vorba de mănăstirea Sf. Pavel de la muntele Athos? - n.n.) și cine va să zică Dumnezeu să-l ierte*”⁴².

În același an, Polihronie Sârcu efectuează investigații și în Bodleian Library de la Universitatea din Oxford, unde, pe lângă altele, examinează celebrul *Evangheliar* greco-slav al lui Gavriil Uric din 1429, realizat la Mănăstirea Neamț din porunca Marinei Doamna, soția lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Savantul basarabean până într-atât a fost captivat de acest celebru codice, încât cercetările sale s-au revărsat într-un amplu studiu publicat post-mortem într-un periodic rusesc, dedicat exclusiv manuscrisului în cauză⁴³. În timpul aceleiași călătorii de documentare la Londra, Polihronie Sârcu face cunoștință cu istoricul și folcloristul M. Gaster, care îi pune la dispoziție două manuscrise necunoscute ale *Învățăturilor lui Neagoe Basarab*⁴⁴. Rezultatele cercetării acestor codice le publică la Petersburg în 1900⁴⁵. Revenind la această lucrare a lui Polihronie Sârcu mulți ani mai târziu,

³⁹ Матковски Александрина, *Полихроний и Сырку, Александр Яцимирский. Библиографии*. Изд. Унив. „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Тирново, 2013, с. 63.

⁴⁰ Slaviștii bulgari și români, care au cercetat mai târziu același codice, îl datează cu anul 1572 (referințe vezi: Căndea V., *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. I; București, 2010, p. 342-343).

⁴¹ Сырку П. А., *Славянские и русские рукописи Британского музея в Лондоне. Посмертный труд П. А. Сырку, изданный под наблюдением и с предисловием А. И. Яцимирского. Рукопись №9*, в „Сборник ОРЯСИАН”, т. LXXXIV, №4, Спб., 1908, с. XI-XII.

⁴² *Ibidem*, с. 1, 22.

⁴³ Сырку П. А., *Заметки о славянских и русских рукописях в Bodleian Library в Оксфорде*, в „Известия ОРЯСИАН”, 1907, т. XII, кн. 4, с. 87-140.

⁴⁴ Матковски А., *Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. Библиографии*. Университетско издательство «Св. св. Кирил и Методий», Велико Тирново, 2013, с. 14-15.

⁴⁵ Сырку П. А., *К вопросу о подлиннике поучений валашского господаря Иоанна Нягое к своему сыну Федосию*, в „Известия ОРЯСИАН”, 1900, т. V, кн. 4, с. 1284-1307.

cunoscutul slavist român Gheorghe Mihăilă apreciază înalt valoarea științifică a operei savantului basarabean care a fost „primul ce a ridicat problema raporturilor dintre cele trei versiuni în care ne-a parvenit opera lui Neagoe Basarab: slavonă, greacă și română. În ciuda numeroaselor erori făcute de Sârcu din cauza premisei false de la care pornise, și anume că forma originală a *Învățăturilor* ... este cea din actualul ms. 1062 B.A.R. (adică versiunea prescurtată a lui Radu Logofețel de divan, realizată abia în 1727, pe baza traducerii din secolul al XVII-lea) și cu toate că nu-i fusese accesibil manuscrisul de la Athos, ci numai descrierea din catalogul lui Lampros⁴⁶, Sârcu reușise să descopere adevărul, și anume: versiunea slavonă reprezenta originalul *Învățăturilor* ..., iar cea grecească și românească erau două traduceri independente, derivate din cea slavonă”⁴⁷ paternitatea căreia este atribuită în cele mai recente studii învățatului domn muntean Neagoe Basarab.

În timpul activității sale la Universitatea din Sankt-Petersburg sau la Biblioteca Academiei Imperiale din aceeași urbe, Polihronie Sârcu a elaborat o serie de alte articole, dintre care unele studii și recenzii dedicate lui Nicolae Milescu Spătaru, atât până la stabilirea sa la Moscova în 1671⁴⁸, cât și cu privire la activitatea sa la Departamentul Soliilor. Cu referire la această din urmă perioadă a vieții Spătarului, Polihronie Sârcu publică studiul introductiv la lucrarea „Relație chineză cu privire la solia lui Nicolae Spătaru în China”⁴⁹. Seria de lucrări dedicate fostului demnitar moldovean aflat în serviciul țarilor ruși este întregită de o esențială recenzie la lucrarea lui Emile Picot „Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spatar Milescu, ambassadeur du tzar Alexis Mihalovitch en Chine, Paris, 1883, 60 p.”⁵⁰

Pe tot parcursul activității sale științifice, încă de pe când era student, Polihronie Sârcu a căutat să mențină legături cu slaviștii români și să le solicite lucrările lor în materie de literatură și carte veche. Astfel, el era în bună măsură la curent cu ceea ce se publica în revistele *Columna lui Traian*⁵¹ editată de B.P. Hasdeu, *Buletinul Ministe-*

⁴⁶ Lampros Spiridon, *Catalogue of the Greek Manuscripts on Mont Athos*, Cambridge, 1895, p. 367.

⁴⁷ Mihăilă Gheorghe, *Originalul slavon al Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”. Ediție facsimilată după unicul manuscris păstrat. Transcriere, traducere în limba română și studiu introductiv de prof. dr. G. Mihăilă, cu o prefață de Dan Zamfirescu, București, 1996, p. LXXV.

⁴⁸ Сырку П. А., *Николай Спафарий (По поводу издания: Notice biographique et bibliographique sur Nicolas Spatar Milescu, ambassadeur du tzar Alexis Mihalovitch en Chine. Par Emile Picot, Paris, 1883)*, в „ЖМНП”, ч. 239, июнь, 1885, ст. 335–346; Сырку П. А., *Николай Спафарий до приезда в Россию*. Отдельный оттиск из „Записок Восточного Отделения Императорского Русского Археологического Общества”, Т. III, СПб., 1888, с. 183–196; Investigațiile lui P. A. Sârcu în această problemă au fost continuate de subsemnați în studiul: A. Eșanu, V. Eșanu, *Nicolas le Spathaire Milescu et la civilisation occidentale (avant son établissement en Russie)*, dans „Impact de l'imprimerie et rayonnement intellectuel des Pays Roumains”, București, 2009, p. 111–122.

⁴⁹ *Китайская реляция о посольстве Николая Спафария в Китае*. Маньчжурский текст в переводе А.О. Ивановского с предисловием П.А. Сырку, С.-Петербург, 1889, XIV+44+26 с.

⁵⁰ ЖМНП, 1885, ч. 239, июнь, с. 335–346.

⁵¹ Сырку П. А., *Новости иностранной литературы. Ученый журнал в Румынии „Columna lui Traian. Revistă pentru istorie, lingvistică și literatură populară*. В.Р.Найдеу, București, 1876, в „ЖМНП”, ч. 195, февраль, 1878, с. 402–418.

*rului instrucțiunii publice și al cultelor*⁵² din București și chiar a publicat unele opinii despre conținutul acestor periodice la Petersburg. Tănărului Polihronie i-au atras atenția și unele studii publicate în revistele bisericești românești, cum ar fi *Candela* (Cernăuți)⁵³ și *Biserica Ortodoxă Română* (București)⁵⁴, precum și în periodicele de specialitate *Revista critică literară* (Iași)⁵⁵, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* (București)⁵⁶, venind de fiecare dată cu prezentări și recenzii dolidora de opinii critice originale. De altfel, în această din urmă revistă Polihronie Sârcu publică uricul din 7 mai 1470 de la Ștefan cel Mare (după toate aparențele, unica apărută în România), cu traducere în limba română, însoțită de ample comentarii și referințe la literatura de specialitate din epocă, apărută mai ales în periodicele din Odessa⁵⁷.

În același timp, lui Polihronie Sârcu nu-i scapă din vedere și unele lucrări importante ale istoricilor români, reacționând cu prezentări și reflecții critice în presa rusă de specialitate. Între aceste fac parte „Psaltirea publicată românește la 1577 de diaconul Coresi. Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar comparativ de B.P. Hașdeu, tom. 1, București, 1881”⁵⁸; Ioan Bogdan, „Cronici inedite, atingătoare de istoria românilor, adunate și publicate cu traduceri și adnotațiuni, București, 1895”⁵⁹; „Biblioteca Academiei Române. Ioan Bianu, Catalogul manuscriselor românesce. Fascicula I, București, 1897”⁶⁰; „A. Ștefulescu, Mănăstirea Tismana, Târgu-Jiu, 1896”⁶¹.

De o atenție deosebită s-au bucurat în creația științifică a lui Sârcu, două dintre principalele lucrări ale învățatului episcop Melchisedec Ștefănescu. Dacă „O vi-

⁵² Сырку П. А., *Румынский журнал народного просвещения (Buletinul Ministerului instrucțiunii publice și al cultelor. Anul I, nr. 1-4, București 1884-1885)*, в „ЖМНП”, ч. 238, апрель 1885, с. 263-273.

⁵³ Сырку П. А., [Рецензия]. Constantin Popovici. *Fântânele și Codicii dreptului bisericescu ortodoxu cu unu apendice, care conține învățătura celor 12 apostoli, tradusă din rextul original grecescu*. Tipăritură separată din „Candela”, Cernăuți, 1886, в „Византийский Временник”, том I, СПб., 1894, с. 214-216. П. А. Сырку [Рецензия]. Teodoru Tarnovschi la facultatea teologică din Cernăuți. *Despre cele mai însemnate liturgii ale bisericii orientale, mai ales cu privire la cele ce-s întrebuințate în timpul de față în biserica ortodoxă*. Extras din „Canrela”, Cernăuți, 1893, в *Византийский Временник*, том I, СПб., 1894, с. 214-218.

⁵⁴ Сырку П. А., [Рецензия]. A. Rezermeriță. *Câteva cuvinte despre stilul bizantin. Privire generală asupra arhitecturii, sculpturii și picturii bizantine, din „Biserica Ortodoxă Română, an. XVIII, nr. I*, в „Византийский Временник”, том I, вып. 2, СПб., 1894, с. 453-454.

⁵⁵ Сырку П. А., [Рецензия]. Ar. Densușianu. *Originea cuvântului „vlach”*, în „Revista critică literară”, Iași, an. II, nr. 1, в *Византийский Временник*, том II, вып. 1-2, СПб., 1895, с. 295-299.

⁵⁶ Сырку П. А., [Рецензия]. Dr. I. Gherghel. *Despre năvala ungarilor asupra cetății Constantinopol la 934, în Revista pentru istorie, arheologie și filologie (București), red. Gr. Tocilescu, 1893*, в „Византийский Временник”, том II, вып. 1-2, СПб., 1895, с. 299-301.

⁵⁷ Sârcu P., *Un uric inedit de la Ștefan cel Mare*, în „Revistă pentru istorie, arheologie și filologie”, vol. VII, Fasc. I, București, 1893, p. 377-383.

⁵⁸ „ЖМНП”, ч. 227, июнь, 1883, с. 391-397.

⁵⁹ „Известия ОРЯСИАН”, том. I. Кн. I, 1896, с. 99-105.

⁶⁰ „Известия ОРЯСИАН”, том. III. Кн. I, 1898, с. 313-314.

⁶¹ „Известия ОРЯСИАН”, том. III. Кн.2, 1898, с. 592-602.

zită la câteva biserici antice din Bucovina, București, 1885, 95 p.”⁶² îi este rezervată doar o prezentare sumară, apoi „Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac, București, 1884, 102 p.”⁶³, lucrare de pionierat în literatura românească de atunci, a provocat o adevărată explozie de analize și reflecții critice din perspectivă sud-est și est europeană din partea cărturarului basarabean, care s-a soldat cu o substanțială recenzie, depășind-o ca valoare științifică pe cea a predecesorului său.

Despre interesul manifestat de savantul basarabean față de cultura noastră medievală este grăitor și faptul că în timpul călătoriilor sale de documentare în provinciile istorice românești a colectat și o serie de vechi manuscrise, care astăzi se păstrează în Fondul „Polihronie Sârcu” din Biblioteca Academiei de Științe din Sankt-Petersburg. Dintre acestea cercetătorii ruși (V.I.Srizevski, G.A. Ilinski) și români (Damian P.Bogdan, A. Matcovschi) au identificat:

1. ОКТОИХЪ (Octoih), [Moldova ?], sec. XV, in 4°, pergament, incomplet, lipsă început și sfârșit, 79 f., text în slavonă, Partea I.

- *Bibliografie: Ильинский Г.А. Пергаментные рукописи Сырку*, в „Русский филологический вестник” (Варшава), 1908, том LIX, с. 361. **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с.97-98. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 185, nr. 934. **Cândea V.,** *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 295, nr. 1176.
- *Deținător:* Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55, mss. nr. 13.3. 6, Colecția P.A. Sârcu fost mss. nr. 22.

2. ПСАЛТЫРЬ (Psaltire), [Moldova ?], sec. XV, in 4°, 1 f., pergament, text în limba mediobulgară.

- O însemnare ștearsă pe câmpul de jos.
- Fila conține psalmii XXV și XXVI
- *Bibliografie: Срезневский В.И., Покровский Ф.И.* *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с.58. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 185, nr. 932. **Cândea V.,** *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 298, nr.1198.
- *Deținător:* Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), mss. nr. 4.5.11 (fost ms. nr. 12).

⁶² „Известия Санкт-Петербургского славянского благотворительного общества”, 1884, № 11, ноябрь, с. 28-31.

⁶³ Сырку П. А., [Рецензия]. *Новый взгляд на жизнь и деятельность Григория Цамблака*, в „ЖМНП”, 1884, ч. 236, ноябрь, с. 106-153.

3. **ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ** (*Tetraevanghelie*), [Moldova ?], a doua jumătate sec. XVI, in folio, incomplet (lipsește sfârșitul), 324 f. text în limba mediobulgară. La ff. 1, 8, 99, 154 și 243 frontispicii și litere inițiale mari ornamentate în chinovar.

- Însemnări: Însemnări în română la filele 8-12 de danie din 1673 și pe I copertă interior din 1728, tot acolo P.Sârcu notează „изъ Тиги” (din Tighi).
- Bibliografie: **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с. 18-19. **Bogdan, D. P.** *Bibliotecile și instituțiile Academiei de Științe a URSS*, în „Revista Istorică Română” (București), 1938, Vol. 8, p. 350; **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 71, nr. 340. **Cândea V.,** *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 297, nr.1190.
- Deținător: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei; Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), mss. nr. 13.1.1 (fost ms. nr. 7).

4. **ТРИОД ПОСТНАЯ** (*Triod de post*), [Banat ?] sfârșitul sec. XVI, text în limba mediobulgară, in folio, incomplet (lipsă file de sfârșit 267-323), 323 f.

- Însemnări: La f. 6 notă de danie a lui Stoikov la biserica Sf. Petka (Paraschiva), apoi urmează însemnarea de copertare a cărții de către aceeași persoană în anul 1635. La f. 4 pe jumătate tăiată însemnarea de danie la aceeași biserică de Ivan Bozaci. Pe I copertă interior P.Sârcu notează locul unde a procurat manuscrisul – „Peștera”.
- Bibliografie: **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с.125. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 185, nr. 933. **Cândea V.,** *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 297-298, nr.1194.
- Deținător: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), mss. nr. 13.1.18 (fost ms. nr. 34).

5. **МИНЕЯ ПРАЗНИЧНАЯ** (*Minei la praznice*), [Moldova ?], 15 iunie 1593, in folio, incomplet (lipsă f. 9-11, 163-164), 267 f. Text și însemnări în limba slavonă. Pe prima filă frontispicii în chinovar. La fila 266^v însemnarea, precum că cartea a scris-o „diac Condrea ot Soroca”, fiind terminată la 15 iunie 1593. Pe aceeași filă o altă însemnare de danie de la sf. sec. XVI-lea; la f. 27-44 o însemnare de cumpărare și danie a cărții din 1611; la f. 267 o notă de danie din anul 1795 de la popa Ioan din Pazargic în biserica satului Debreșiți.

- Bibliografie: **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с.168; **Bogdan, D. P.** *Bibliotecile și instituțiile Academiei de Științe a URSS*, în „Revista Istorică Română” (București), 1938, Vol. 8, p. 349; **Ангелов Ст.** *Из ръкописната сбирка на П.А. Сырку*, в „Известия из Народната

Библиотека и, Библиотеката на Софийския Държавен Университет”, 1963, 3/9, с. 66. **Constantinescu Radu**. *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 72, nr.351. **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p.297, nr. 1187.

- Deținător: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), ms. nr. 13.1.22 (fost ms. nr. 47).

6. СЛУЖЕБНИКЪ (Liturghier), [Moldova], 1662, in 4°, 200 f. ; (20 x 15 cm). Text liturgic în slavonă; tipicul, indicații de citire și rugăciunile în română. Scris de doi copişti: I Vasile sau Ghelasie (f. 1 - 22^v), II. Ion diacul (f. 23 - 200). Ornamentat cu frontispicii din împletituri cu elemente florale în chinovar (f. 1) și în culori (f. 64, 144, 163), în chinovar și cerneală (f. 23, 116); numeroase inițiale mari cu elemente zoomorfe și florale; titluri și indicații marginale în chinovar. Legătură în lemn și piele cu incrustații geometrice, pe muchia cărții desen ornamental în chinovar și cerneală. Pecete în fum a bisericii Adormirii ... din Șchei (f. 22^v și 64). Hârtie din sec. al XVII-lea cu filigrane de tip „stea hexagonală în cerc”, „trei semilune” identificate după Dianova, T. V. Filigrani XVII veka ... nr. 571-572 – anul 1627; nr. 1087 – anul 1657; și „blazon cu corn de vânătoare și coroană”, două varietăți neidentificate.

- Cuprins: Îndreptarea dumnezeieștii slujbe. Leturghia (sic) când întră popa în besececă (sic !) (f. 1 - 22^v); Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur (f. 23 - 63^v); [Liturghia Sf. Vasile cel Mare] (f. 64-115^v); [Dumnezeiasca slujbă a celor mai înainte sfințite] (f. 116-143^v); Otpusturi care le zice preutul preste săptămână în toate zilele și la toate praznăcele cele dumnezeiești preste an (f. 144 -162^v); Acatistul Preasfintei Nascătoare de Dumnezeu (f. 163 - 200).
- Însemnari: I. a copistului Ion diacul: „Ca să [s]e știe de scrisoare[a] aceștii Leturghie a popei lui Vasilachie de Brașeu, precum au început de au scris Vasili ova [sau] Ghelasie, călugăr de la mănăstire de la Dobromirna, și apoi s-au pristăvit. Dup[ă] aceea m-am apucat eu, Ion diacul, ungurean din Ardeal, din ținutul Cetății de Baltă, de pe Târnava cea Mică, din sat din Cerghid cel Mare, ficiorul lui Arân Bostan donie, de-am scris cu multă osteneală Zlatoust, Preždes[ve]scenna, otpusturile, acatistul, de o am săvârșit când am șidzid [sic !] în Moldova, la mănăstire[a] Bistrița, în zilele lui Istratie Dabija Voievod. Iar în Țara Ungurească au fost craiu Arafii Mihaiu, când au arsu țara și au robit turcii și tătarii, văleat 7170 [1662], ap[rilie], 18° (f. 200); II. Însemnare de danie la f. 63^v în limba română din anul 1664, ianuarie 18, a protopopului Văsii, care închină cartea bisericii din Șchei, întru pomenirea preotesei Neacșa (f. 63^v).
- Bibliografie: **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. I, Спб., 1910, с. 86. **Bogdan D. P.** *Bibliotecile și instituțiile Academiei de Științe a URSS*, în „Revista Istorică Română” (București), 1938, Vol. 8, p. 349; **Constantinescu Radu**. *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*,

București, 1986, p. 72-73, nr. 355. (indică greșit data scrierii – 1624 și însemnări de la Soveja pe f. 206, când manuscrisul, conține 200 de file). **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și Cercetări de Bibliologie” (București), 1972, Vol. XII, p. 22 – 23. **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 299-300, nr.1211. **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, Catalog, Chișinău, 2017, p. 214-215, nr. 190.

- Deținător: Manuscrisul s-a aflat în colecția lui P. A. Sârcu către sfârșitul sec. al XIX-lea, iar din 1906 se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), mss. nr. 13.2.1 (fost ms. nr. 17).

7. Miscelaneu, Moldova, [s.n.], 1773. Text în română, scriere semiuncială cu elemente cursive de un singur copist. Începutul și sfârșitul lipsesc, 82 f. (16,1 x 10,0 cm). Titluri și inițiale în chinovar; viniete simple în chinovar (f. 55^v, 63^v). Hârtie din sec. XVIII cu filigrane (“Pro Patria”, Klepikov, nr. 20 – anul 1765: Клепиков С.А. *Филиграни и штемпели на бумаге русского и иносеранного производства XVII - XX вв.*, Москва, 1959). Conține: Gromovnic. Trepetic. Poricologos. Apocrife. Coperta lipsește.

- Cuprinde: *Întrebări și răspunsuri de patimile Domnului nostru Iisus Hristos*] (f. 1-2). Începutul lipsește; *Întrebările și răspunsurile ale blagocestivului chir Leon împărat cu dascălul, din teologie sfinților, că era bun creștin și blagocestiv* (f. 2^v-10); *Truparele dimineții, când va să meargă omul pre cale* (f. 10^v -11^v); [*Simbolurile literelor*] (f. 12-13^v); [*Simboluri liturgice*] (f. 14-19^v; f. 20 - 20^v albă); [*Legenda Sf. Sisoie*] (f. 21-24^v); *Istorie pomilor și a tuturor legumilor* (f. 25 -29^v); [*Descântec de turbare*] (f. 29^v); [*Zodier*]. *A lui Eraclie împărat* (f. 30^v - 35); [*Gromovnic*] (f. 35-48^v); [*Legenda Duminicii*] (f. 49-55^v); [*Trepetic*] *Sămile a omului care să zbat* (f. 56 – 63^v); [*Tâlcuire la rugăciunea “Tatăl nostru”*] Începutul lipsește. (f. 64 - 65^v); [*Întrebări și răspunsuri teologice*] (f. 66 - 68^v); [*Cheie pentru tâlmăcirea visurilor*] (f. 69 - 70); [*Apocalipsa Sf. Ioan Teologul*] (f. 70^v - 82^v). Fragment
- Însemnarea copistului la f. 30 despre scrierea manuscrisului în 1773 și prezentarea acestei date după calendarele altor popoare și în legătură cu evenimente istorice. La f. 48 însemnare reprodusă de copist la sfârșitul *Gromovnicului*: „*Acum întâiu românescu alcătuit după cel sârbescu. Așezatu-s-au pe limba românească ca întru o sută de ani să slujască, că și cel slovinescu întru aceștia chip au fost, fiind un mare astrolog la Kiu, scos de un mare doftor moscal. S-au tâlmăcit întru aceștia chip, precum acum [1]757 vălet am aflat, așa în stamba noo s-au dat, fev[ruarie]*”. La f. 48^v însemnare posesorală din sec. al XIX-lea a lui Stăvărache *sin Costii*.
- Bibliografie: **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și Cercetări de Bibliologie” (București), 1972, Vol. XII, p. 25-26. **Moraru Mihai, Velculescu Cătălina.** *Bibliografia analitică a cărților populare laice*, II, București, 1978, p. 347 (cotă greșită). **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine*

românească din colecții străine. *Repertoriu*, București, 1986, p. 253, nr. 1318. **Cân-dea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 303, nr.1230. **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, *Catalog*, Chișinău, 2017, p. 259-261, nr. 242.

- Deținător: Manuscrisul a făcut parte în sec. al XIX-lea din colecția lui P.A. Sârcu, iar din 1906 se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P. A. Sârcu), mss. nr. 13.6.20 (fost ms. nr. 69).

8. Miscelaneu, Transilvania, Făgărași, 1784. Text în limba română; scriere cursiva de copistul Vâlcu logofăt, 132 f. (14,5 x 10,5 cm). Scris pe hârtie din sec. al XVIII-lea (filigran: "blazon" și literele "GBT"). Frontispicii cu motive florale și geometrice lucrate stângaci în chinovar (f. 1, 36, 47, 80, 100, 122); titluri și inițiale în chinovar. Legătură în piele groasă fără ornamente.

- Cuprinde: *Viața preacuviosului Alexie omul lui Dumnezeu* (f. 1-32^v); [*Zodier*]. Începutul lipsește (f. 33-46^v); *Cazania lui Adam* (f. 47-53^v); : *Molitva lui Sfânt Sisoie* (f. 54-58^v); *Epistoliia [în ceasul morții]* (f. 58^v-59^v); *Cazania părintelui nostru Avraamu* (f. 60-79); *Istoriile domnilor de la Adam până au venit Radul Negru-vo-dă domnu din Țara Ungurească în Țara Rumânească [descrierea evenimentelor până în anul 1591]* (f. 80-99^v); *Întrebări [și răspunsuri] de darurile Sfintei, Bisericii* (f. 100-110^v); *Cadi-să a ști tot omul de zile[le] care le-au arătat Dumnezeu lui Moise prorocu [ca zile rele]* (f. 110^v -112^v); *Viața Sfântului Macarie [Egipteanul]* (f. 113-121^v); *Moartea lui Alixandru împărat*. Fragment din *Alexandria* (f. 122-132^v).
- Însemnări: la f. 6 nota copistului și posesorului manuscrisului, Vâlcu logofăt din târgul Făgărași, despre împrejurările în care a scris. La filele f. 11^v - 12, 46, 61-62, 82, 98, 112^v, 132^v note despre calamități naturale și despre evenimente din viața sa din anii 1784, 1808, 1813 și 1814.
- Citat în: – *Repertoriul manuscriselor de cronici interne (sec. XV-XVIII) privind istoria României*. Întocmit de I.Crăciun și A. Ilieș. – București, 1963, nr. 50 (XXXV), p. 156 (menționat la textele *Letopiseșului Cantacuzinesc* după o copie dactilografată de pe *Codex Sârcu* provenind din biblioteca M.Gaster).
- Bibliografie: **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, *Catalog*, Chișinău, 2017, p. 265-266, nr. 247.
- Deținător: Manuscrisul a ajuns în Rusia către sfârșitul sec. al XIX-lea și a făcut parte din colecția P.Sârcu, care din 1906 a fost vărsată în fondul de bază (Osnovnoe sobranie) al actualului depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 0 (Osnovnoe sobranie), ms. nr. 138.

9. Miscelaneu, Moldova, [s.n.]: a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și 1788), 194 f. (21,2 x 16,0 cm). Text în limba română, scriere cursivă minusculă de doi copiiști: I (f. 1-144), II (f. 144^v – 194^v), titluri și inițiale cu mici ornamente în chinovar. Hârtie cu

filigrane („blazon cu leu surmontat” și „leu”). Legătură în carton și piele cu incrustații florale; cotor restaurat.

- Cuprinde: [*Agapie Landos, Minunile Maicii Domnului sau Mântuirea păcătoșilor*] (f. 1-144). Foaia de titlu și prefața lipsesc; anexe ulterioare: *Apologhia, adică mângâierea omului celui scârbit, carele se află în mare scârbă și supărare* (f. 144^v-170^v); *Cuvânt pentru răbdare*. Fragment din *Pateric* (f. 171-174^v); *Din scrierile Sf. Grigore Bogoslovul: Stihuri de sfățuire* (f. 175-175^v); *Scrisoarea starețului Paisie Velickovski către ucenicii de la seceriș* [din anul 1775]. Copie din 1788 (f. 176-180); fragmente din scrierile lui Ioan Scărarul, Grigore Sinaitul și Vasile cel Mare, despre viața călugărească (f. 180^v-188^v)
- Consemnarea copistului la f. 80 despre copierea “la anul 1788” a “Cuvântului starețului [Paisie] din sfânta mănăstire a Neamțului către ucenicii săi”.

Însemnare posesorală din sec. al XIX-lea în limba română pe o foiță aparte din manuscris, nenumărată, a „ieromonahului Ioanichi[e] Hagi, bulgar cu porecla Curgiuclu”, pentru cartea care i-a fost dăruită.

- Bibliografie: **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, București, XII, 1972, p. 25. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, nr. 1317, p. 253 (arată proveniența ms. din țara Românească și îl consideră a fi scris după 1788). **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 304, nr.1237. **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia), Catalog*, Chișinău, 2017, p. 287-288, nr. 275.
- Deținător: Manuscrisul a făcut parte din colecția lui P.A. Sârcu, iar din 1906 se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P.A. Sârcu), ms. nr. 13.5.21, (fost ms. nr. 57).

10. Miscelaneu, sec. XVIII, Moldova, [s.n.], a doua jumătate a sec. al XVIII-lea. Sfârșitul lipsește. 30 f. (17,5 x 12,0 cm). Text în limba română, Scriere cursivă de un singur copist. Hârtie din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea cu filigrane (“stea”, “ulcior”). Coperta lipsește.

- Cuprinde: *A Sf. Grigore [Sinaitul], întrebare către Sf. Maxim Cavescolivul* (f. 1 - 2^v); *Dintru ale lui Calist, a preasfințitului patriarh a Țarigradului, Cuvânt al luării aminte și al rugăciunii* (f. 3 - 14^v); [*Excerpte din scrierile Sfinților Părinți despre ascultare*] (f. 15-16^v); *Versul iubitei și preafrumoasei pustii, din Varlaam și Ioasaf* (f. 17-18); [*Colinde*] (f. 19-27, 29 - 30; text numai pe recto filelor); *Rugăciune*, în limba greacă cu caractere chirilice (f. 28).
- Bibliografie: **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, București, XII, 1972, p. 26-27. **Moraru Mihai, Velculescu Cătălina.** *Bibliografia analitică a cărților populare laice*. II, București, 1978, p. 347. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 253, nr. 1320. **Cândea V.**, *Mărturii*

românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 304, nr.1238. **Pelin Valentina**. *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, Catalog, Chișinău, 2017, p. 288-289, nr. 276.

- Deținător: Manuscrisul a făcut parte în sec. al XIX-lea din colecția lui P.A. Sârcu, iar din 1906, se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P.A. Sârcu), Ms. nr. 13.7.37, (fost ms. nr. 82).

11. Miscelaneu, Moldova și Țara Românească, texte originale în limba neogreacă, sec. XVIII, până inclusiv în 1785, III + 207 f. + IV f. (16,3 x 11,2 cm și 12,4 x 8,0 cm). Scris pe hârtie, titluri și inițiale în chinovar, legătura în carton cu cotor din piele.

- Cuprinde: *Scrisorile voievodului Alexandru Mavrocordat* (f. 1-136^v); *Scrisorile domnului Nicolae Mavrocordat* (f. 137-207).
- Însemnări: 1) la f. 1 notă posesorală în neogreacă din sec. XVIII; 2) tot acolo în creion notat 1907, nr. 4; 3) La f. IV însemnare nedescifrabilă datată cu anul 1785; 4) Pe foaia de protecție a I coperte note unor cheltuieli, datate cu 23 aprilie 1813.
- Bibliografie: *Описание рукописного Отдела Библиотеки Академии Наук СССР*, том 5: Греческие рукописи, Состав. И.Н. Лебедева, Ленинград, 1973, c. 172-173. **Pelin Valentina**. *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, Catalog, Chișinău, 2017, p. 291, nr. 279.
- Deținător: Manuscrisul a intrat în Biblioteca Academiei de Științe în 1907 de la văduva lui P.A.Sârcu și se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 0, Ms. nr. 185.

12. Dioptra lui Filip Solitarul [Monotropos], tom 1-2, 1804. Moldova, la Mănăstirea Neamț, prelucrare versificată a călugărului Petru Pop (f. 3^v-75^v), 76 f. (22,8 x 17,4 cm). Text în limba română, scriere cursivă minusculă. Hârtie cu filigrane de la sfârșitul sec. al XVIII-lea („blazon” și „coroană”). Inițiale florale în chinovar și cerneală cu elemente ornamentale extinse deasupra textului sub formă de frontispiciu (f. 4, 38) și inițiale ornamentale în cerneală (f. 3^v, 37^v). Legătura originală în carton.

- Concept de document în limba rusa de la mijlocul sec. al XIX-lea, cu multe greșeli gramaticale, a diaconului Gheorghe Ciocan de la biserica Sf. Nicolae din satul Șostacii de Sus din ținutul Soroca (f. 1^v-2).
- Cuprinde: *Prefața lui Petru Pop*: „Fost-am ca unul ce întră într-o grădină mare împărătească, plină de tot felul de flori, și culege numai vărfurile florilor celor mai frumoase și mai mirositoare ca să facă o cunună împărătească. Așa am fost și eu, am intrat cu mintea într-o carte ce să numește *Dioptra*, adecă oglindă pre[a] văzătoare de cei ce iubesc lumea, și am cules dintrînsa numai cuvintele cele ce arată deșertăciunea lucrurilor lumii acesteia, de le-am făcut două tomulețe în stihuri. Și s-au scos aici, în Mănăstirea Neamțului, de nevrednicul robul lui Dumnezeu, păcătosul frate Petru Pop, în zilele luminatului nostru domn Alexandru Constantin

Moruzi voievod, la anul 1804, avgust 1 (f. 3^v; f. 1-3 albe, liminare, cu însemnări); *Dioptra, tomul 1* – 412 versete numerotate (f. 4 -36^v); *Dioptra, tomul 2* – 544 versete numerotate (f. 38 -75); un adaos ulterior: *Rugăciune către Preacurata Fecioară, alcătuire de Toma episcopul*, 1815, aprilie 28 (f. 75^v -76).

- Însemnări: notă posesorală din 1840 în limba română a poslușnicului Ioan Barbă-Roșie (f. 1) și altă însemnare despre evenimente din 1850 legate de familia sa (f. 1^v); Consemnare posesorală din sec. al XIX-lea în limba română a lui Sidor monah (f. 76^v) și alta din 1869, decembrie 8, în limba râmână a lui Pavel Barbă-Scumpă (f. 37).
- Bibliografie: **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук*. I, Рукописи, том. 2, Спб., 1910, с. 482-483. **Bogdan D.P.** *Bibliotecile și instituțiile Academiei de Științe a URSS*, în „Revista istorică română”, București, 8 (1938), p. 350. **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, București, XII (1972), p. 24. **Constantinescu Radu.** *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, nr. 1316, p. 253 (datează manuscrisul cu anul 1815 și menționează proveniența lui de la Soroca). **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*. Seria Nouă, vol. IV; București, 2010, p. 306, nr.1259. **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia)*, Catalog, Chișinău, 2017, p. 296-289, nr.287.
- Deținător: Manuscrisul a făcut parte din colecția lui P.A. Sârcu, iar din 1906 se păstrează în actualul depozit: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din *Sankt-Petersburg*, Secția manuscrise, Fond 55 (Colecția P.A. Sârcu), Ms. nr. 13.5.20, (fost ms. nr. 60).

13. Ioan Enachi (Enacu). Cărțișoară cu stihurele. Moldova, Ioan. Enacu, 1846, 29 f. (20,5 x 16,5 cm). Text în limba română. Exemplar autograf a lui Ioan Enacu, blănar gălățean. Ornamentat de autor cu miniaturi simpliste în culori: icoana Maicii Domnului de la Xeropotam (f. 3) și scenetă intitulată “Gura Iadului” (f. 23); frontispiciu în culori reprezentând turle de biserici (f. 18); chenar cu cerneală neagră pe fiecare filă, marginile albe fiind punctate cu negru și roșu. Scris pe hârtie cu anul emiterii, 1844. Copertă din carton subțire

- Cuprinde: *Precuvântarea autorului*, cu date biografice și dedicație lui chir Iordache Ivanovič din Comrat (f. 3-17^v) f. 1-2 liminare); *Stihuri adunate [și prelucrate] din cartea Alfavita sufletească – “Alfavita sufleteasca”* (f. 18); “*Mustrarea trupului de la suflet*” (f. 23^v); “*Trupul către suflet*” (f. 24)
- Însemnări: la f. 2 notă posesorală din 1846 în limba română a lui Iordache Ivanonovič din Comrat. La f. 1 însemnare în limba rusă din 1851, cu multe, greșeli orfografice, despre donarea cărții de către negustorul hagi Ianic din Chișinău lui Dimitrij Egorovič.
- Bibliografie: **Ștrempel G.** *Manuscrise românești aflate la Leningrad și Kiev*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 12 (1972), p. 24. **Constantinescu**

Radu. *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, nr. 1315, p. 252 (descriere sumara). **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate. Seria Nouă*, vol. IV; București, 2010, p. 307, nr.1266. **Pelin Valentina.** *Manuscrise românești din secolele XIII-XIX în colecții străine (Rusia, Ucraina, Bielorusia), Catalog*, Chișinău, 2017, p. 312, nr. 307.

- Deținător: Manuscrisul a făcut parte din colecția lui P.A. Sârcu, iar din 1906 se păstrează în actualul depozit Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Filiala din Sankt-Petersburg, Secția de manuscrise, Fond 55 (Colecția P.A. Sârcu), Ms. nr. 13.4.12, (fost ms. nr. 48).

Unii istorici consideră că următoarele două manuscrise de limbă slavă din aceeași colecție a lui Polihronie Sârcu ar proveni de asemenea din spațiul istoric și cultural românesc:

1/ 14. ЕВАНГЕЛИЕ АПРАКОС (*Evanghelie*), sec. XII. Fragment pe pergament, text în slavonă. Însemnări descifrate în câteva variante: I. „От Края (-оѣ) Вылкова из Тичи” (De la ținutul Vilcovo din Tici) (Ильинский); II. „Отъ Края (-ю) Р™зкова изъ Тиги” (De la ținutul Rezcov din Tighi) (Срезневский); III. din Vâlcov și Tighina, sec. XIX (Constantinescu).

- *Bibliografie: Ильинский Г.А. Пергаментные рукописи Сырку*, в „Русский филологический вестник” (Варшава), 1908, том LIX, с. 350-361. **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с. 2. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг хранящихся в СССР, XI-XIII вв., Москва, 1984, с.142, № 115. Constantinescu Radu. Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 175, nr.892. **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate. Seria Nouă*, vol. IV; București, 2010, p. 293, nr. 1163.
- Deținător: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Sankt-Petersburg, Fond 55, mss. nr. 13.7. 37, Colecția P.A.Sârcu fost nr. 14.

2/ 15. ОКТОИХЪ (*Octoih*), Moldova, sec. XV, in 4°, pergament, incomplet, lipsă început și sfârșit, 79 f., text în slavonă, Partea I.

- *Bibliografie: Ильинский Г.А. Пергаментные рукописи Сырку*, в „Русский филологический вестник” (Варшава), 1908, том LIX, с. 361. **Срезневский В.И., Покровский Ф.И.** *Описание рукописного отделения библиотеки Императорской Академии Наук. I, Рукописи, том. 1, Спб., 1910, с.97-98. Constantinescu Radu. Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, 1986, p. 185, nr. 934. **Cândea V.**, *Mărturii românești peste hotare. Creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate. Seria Nouă*, vol. IV; București, 2010, p. 295, nr. 1176.
- Deținător: Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, Sankt-Petersburg, Fond 55, mss. nr. 13.3. 6, Colecția P.A. Sârcu fost mss. nr. 22.

Către începutul secolului al XX-lea Polihronie Sârcu devine unul dintre cei mai apreciați slaviști în cercurile academice ruse, numărându-se printre organizatorii așa-numitului Congres prealabil (Предварительный Съезд) al filologilor ruși din 1903. Istoricul nostru figurează cu intervenții la asemenea secții importante ale lucrărilor Congresului, cum ar fi cea cu privire la principiile de elaborare a „Enciclopediei Slave” (subsecție la cea de literatură și artă); la bibliografia slavă și cea referitoare la editarea monumentelor scrise slavo-bisericești. Opinia sa deosebită exprimată la aceasta din urmă secție a fost publicată într-o ediție specială - Buletinul Congresului.⁶⁴

În 1904 Polihronie Sârcu a vizitat pentru ultima dată provincia natală Basarabia. În ultimii ani de viață, el trece prin grele încercări, rămânând fără loc de muncă, suportă mari lipsuri materiale și boli grele, care i-au apropiat sfârșitul, stingându-se din viață la 23 iunie 1905. A fost înmormântat la cimitirul Smolenskii din Sankt-Petersburg.

De-a lungul vieții Polihronie Sârcu a acumulat nu numai o interesantă colecție de manuscrise vechi din secolele XII-XIX, dar și o bogată bibliotecă personală, din care cea mai mare parte a fost transmisă între anii 1906-1907 Bibliotecii Universității din Sankt-Petersburg, iar alta (din care făceau parte și ediții românești de cărți și reviste) Bibliotecii Academiei de Științe a Rusiei, secția din Petersburg.

Marea majoritate a studiilor, recenziilor și materialelor sale cu privire la moștenirea culturală medievală românească, deși au fost scrise și publicate cu peste un secol în urmă, rămân până astăzi a fi deosebit de interesante și valoroase, dar rămân azi aproape necunoscute mediului academic românesc, încât valorificarea lor ar putea deschide noi perspective de cercetare și cunoaștere a vechii noastre culturi. Moștenirea științifică lăsată de Polihronie Sârcu este înalt apreciată în mediul academic rusesc, mai ales cel din Sankt-Petersburg, unde a studiat și activat. De exemplu, în 2016 la Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, în Secția de Manuscrise, a fost organizată o amplă expoziție dedicată cărturarului basarabean cu ocazia împlinirii a 110 ani de la stingerea sa din viață, iar în 2021 aceeași instituție a organizat o Conferință științifică internațională, în centrul atenției căreia s-a aflat, de asemenea, moștenirea științifică a savantului nostru.

⁶⁴ *Мнение П. А. Сырку, в „Предварительный съезд русских филологов (10-15 апр. 1903 г.), бюллетень”, СПб., 1903, с. 141-143, приложение 2.*